

Renata Kucharzyk

Kraków, Instytut Języka Polskiego PAN

Dialektologia polska po 1989 roku

Słowa kluczowe: dialektologia, publikacje.

1. Wprowadzenie

Dialektologia polska pod koniec XX wieku była już dziedziną nauki z długą tradycją i bogatym dorobkiem, co zostało udokumentowane w Bibliografii dialektologii polskiej (Strutyński (red.) 1981–1990). Kolejne lata przyniosły jej szybki rozwój, o czym świadczą liczne publikacje. Osiągnięcia dialektologii były już kilka razy tematem opracowań (m.in. Wyderka 2011; Karaś 2012b; Pelcowa 2012a). Tam też pojawiały się postulaty co do przyszłych zadań tej dyscypliny.

W tym przeglądzie, krótkim ze względu na ograniczenia objętościowe, trudno omówić wszystkie dokonania dialektologów, dlatego przywołamy tylko najważniejsze autorskie monografie. Artykuły zostaną uwzględnione wyjątkowo, jeśli zostały w nich zaprezentowane badania, które nie doczekały się jeszcze syntetycznego ujęcia. W omówieniu pominiemy prace dotyczące gwar kaszubskich, gdyż w 2005 roku zmienił się status kaszubszczyzny, którą uznano za odrębny język regionalny.

2. Słowniki i atlasy

W omawianym okresie opracowano kilka naukowych leksykonów gwarowych lub kontynuowano prace nad rozpoczętymi wcześniej, powstały też liczne słowniki amatorskie. Najważniejszym dziełem leksykograficznym jest opracowywany od lat siedemdziesiątych XX wieku monumentalny Słownik gwar polskich (SGP PAN). Na materiałach SGP PAN oparty został Mały słownik gwar polskich (Wronicz (red.) 2009) o charakterze popularyzatorskim. Ważnym zbiorowym przedsięwzięciem, nad którym wciąż trwają prace, jest Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur (SGOWM). Udało się dokończyć prace nad Słownictwem krajniackim (Brzeziński 1982–2009). W 2000 roku rozpoczęto wydawanie Słownika gwar śląskich (SGŚ). Józef Kąś opublikował obszerny naukowy Słownik gwary orawskiej (Kąś 2003), który doczekał się drugiego, znacznie rozszerzonego, wydania (Kąś 2011). Ukazał się też liczący kilka tysięcy haseł Słownik górali polskich na Bukowinie (Greń, Krawowska 2008). Ważną publikacją jest Słownik gwary Zakopanego i okolic opracowany pod kierunkiem Joanny Okoniowej z materiałów Juliusza Zborowskiego (Zborowski 2009). Rozpoczęto wydawanie tematycznego Słownika gwar Lubelszczyzny (Pelcowa 2012b).

Dorobek leksykografii gwarowej tego okresu uzupełniają mniejsze leksykony (Radwańska-Paryska 1992; Krop i in. 1995/2010; Kobylińska 2001; Rembiszewska 2007).

Pierwszych słowników o charakterze naukowym doczekała się frazeologia gwarowa (Rak 2005; Przymuszała 2013). Nurt leksykograficzny w dialektologii uzupełniają dwa duże indeksy (Reichan (red.) 1999; Gala i in. 2010).

Prowadzone były, choć już nie na tak szeroką skalę jak w okresach wcześniejszych, prace nad atlasami gwarowymi. Dokończono wydawanie Atlasu gwar mazowieckich (Kowalska, Strzyżewska-Zaremba 1971–1992), wydano kolejne tomy Atlasu języka i kultury ludowej Wielkopolski (AJKLW). Bardzo ważnym przedsięwzięciem było opracowanie według zamysłu Karola Dejny i przy znacznym jego wkładzie autorskim nowego Atlasu gwar polskich (AGP), drugiego w historii polskiej dialektologii atlasu obejmującego wszystkie gwary polskie. Ukazał się Mały atlas językowy województwa gorzowskiego (MAJWG) poświęcony tzw. nowym dialektom mieszanym. Karol Dejna (1991a) opublikował niewielką monografię przedstawiającą układ izoglos gwarowych na Kielecczyźnie. Szczegółowe omówienie atlasów gwarowych zawiera monografia Jerzego Reichana i Kazimierza Woźniaka (2004), a charakterystykę dokonań leksykografii gwarowej od końca XIX wieku znajdujemy w publikacji Haliny Karaś (2011).

3. Fonetyka i fonologia

W opisach poszczególnych gwar czy dialektów fonetyka zajmuje nadal kluczowe miejsce. Jednakże odrębnych monografii omawiających te zagadnienia powstało stosunkowo niewiele. Fonetyce gwar żywieckich poświęcona jest praca Krystyny Holly (1993), a fonologii gwar spiskich — monografia Franciszka Sowy (1990). Fonetykę i fonologię gwar polskich i ukraińskich na południowo-wschodnim Podlasiu przedstawił Feliks Czyżewski (1994). Ważnym opracowaniem z zakresu badań fonetyki języka wsi, dotyczącym rozwiązań metodologicznych umożliwiających badania stopnia integracji gwar i języka ogólnego, jest praca Haliny Kurek (1990). Propozycje H. Kurek wykorzystała Renata Kucharzyk (2003) w monografii, w której m.in. analizuje się zmiany systemu fonetycznego jednej małopolskiej wsi. Syntetyczne omówienie nagłosu wokalicznego w gwarach polskich stanowi publikacja Barbary Grabki (2002). Propozycję standaryzacji zapisu fonetycznego tekstów gwarowych zawiera opracowanie Artura Czesaka, Joanny Okoniowej i Jadwigi Waniakowej (2004). Zagadnienia fonetyczne — obok wybranych zjawisk morfologicznych, częściowo też leksykalnych — gwar Polski centralnej przynoszą publikacje dialektologów z ośrodka łódzkiego (Gala 1994; Jaros 2001; Marciniak 2008).

4. Morfologia

Zagadnienia z zakresu morfologii gwarowej niezwykle rzadko znajdowały się w polu zainteresowań dialektologów. Niedostatki opracowań widoczne są zwłaszcza w wypadku fleksji gwarowej. Zjawisku wariantywności fleksyjnej w gwarach polskich poświęcona jest część rozprawy Władysławy Książek-Bryłowej (1994). Opis niektórych kategorii fleksyjnych przynoszą prace Sławomira Gali (1994), Ireny Jaros (2001), Renaty Marciniak (2008). Powiązania w zakresie fleksji między ukraińską a polską gwarą wsi Niemirów nad Bugiem przedstawiła Bronisława Janiak (2004).

W słowotwórstwie nastąpiła pewna intensyfikacja badań. Oprócz licznych artykułów przyczynkarskich przynoszących opis wybranych kategorii słowotwórczych, niektórych sufixów, zwykle łączących spojrzenie synchroniczne z diachronicznym, powstały także ujęcia syntetyczne. Jednakże i te syntezy mają charakter cząstkowy i odnoszą się do wybranych zagadnień, a materiał egzemplifikacyjny pochodzi z niewielkich obszarów. Opublikowane zostały omówienia niektórych kategorii słowotwórczych: nazw miejsc (Sierociuk 1996; Kowalska 2011), nazw nosicieli cech (Szczepankowska 1998), nazw środków czynności (Jaros 2009), nazw osobowych wykonawców czynności (Marciniak-Firadza 2013). Powstały też prace poświęcone słowotwórstwu wybranych części mowy. Najczęściej przedmiotem badań był rzeczownik (Pająkowska 1990; Gala-Milczarek 2009; Kurdyła 2011; Światała-Cheda 2012), przy czym tylko jedna z tych prac opiera się na materiale ze wszystkich gwar polskich (Grochola-Szczepanek 2002). Ukazały się też publikacje dotyczące słowotwórstwa czasownika (Fadecka 2010; Ejsmunt-Wieczorek 2011). Opisy wybranych zjawisk z zakresu słowotwórstwa przynoszą także prace S. Gali (1994), I. Jaros (2001), R. Marciniak (2008). W ośrodku łódzkim, przodującym w badaniach nad słowotwórstwem dialektalnym, opracowano specjalny kwestionariusz do badań słowotwórstwa i słownictwa w gwarach pogranicza wielkopolsko-małopolsko-mazowiecko-śląskiego (Gala 2008).

5. Składnia

Słabo zbadanym obszarem wciąż pozostaje składnia gwarowa. Ostatnie lata także nie przyniosły zbyt wielu opracowań, a te, które powstały, przynoszą jedynie opisy wybranych aspektów składni dialektalnej i oparte są na bardzo różnych założeniach metodologicznych. Semantyczno-składniowej charakterystyce wybranych typów czasowników poświęcone są monografie Henryki Sędziak (1992, 1993, 1995) i Małgorzaty K. Frąckiewicz (2007). Opis cech składniowych łomżyńskich tekstów gwarowych zawiera praca H. Sędziak (1998). Anna Krupska-Perek (1994) na podstawie tekstów gwarowych z Polski centralnej przedstawiła syntaktyczno-formalną charakterystykę predykcji zdaniotwórczej. Różnym zagadnieniom szczegółowym z zakresu składni gwarowej poświęcone są prace Janiny Gardzińskiej (1996, 2001). Składnię zdania złożonego w gwarach polskich omówiła Ewa Urbańska-Mazuruk (2007).

6. Leksyka

Rezultatem badań leksykologicznych i prac leksykograficznych są oprócz wspomnianych już słowników i atlasów liczne monografie i artykuły. Opublikowano — podporządkowane różnym założeniom metodologicznym — opisy słownictwa z różnych pól tematycznych (Basara, Basara 1992; Okoniowa 1994; Pająkowska 1997; Kwaśnicka-Janowicz 2005; Kucharzyk 2010; Grabka 2012; Waniakowa 2012). Sporo miejsca poświęcono zmianom w obrębie słownictwa gwarowego, zwłaszcza zjawisku interferencji leksykalnej (Kąs 1994; Pelcowa 1994, 2001; Kucharzyk 2003). Leksykę z historycznej Litwy w Słowniku gwar polskich Jan Karłowicza omówiła Elżbieta Koniusz (2001). Regionalizmy i dialektyzmy przedstawił w opracowaniu o charakterze popularnonaukowym Marian Kucała (1994). W analizie słownictwa coraz szerzej uwzględnia się czynnik kulturowy. Znalazło to wyraz w pracach

z pogranicza dialektologii i etnolingwistyki (np. Krawczyk-Tyrpa 2001; Rogowska-Cybulska 2005; Rak 2007; Tyrpa 2011).

7. Badania nad polszczyzną kresową

Widoczna w ostatnich latach tendencja do szerszego rozumienia terminu *dialekt* pozwala włączyć w obręb badań dialektologicznych polszczyznę kresową. Po 1989 roku nastąpiła znaczna intensyfikacja badań nad gwarami kresowymi. Polityczne zmiany, które się wówczas dokonały, umożliwiły prowadzenie rozległych badań terenowych, co zaowocowało licznymi opracowaniami z zakresu fonetyki, morfologii, słownictwa. Badane są nie tylko gwary w granicach II Rzeczypospolitej, ale także gwary wyspowe funkcjonujące poza ziemiami historycznie polskimi (Kurzowa 1993; Rudnicki 2000; Cechosz 2001; Dziegiel 2001, 2003; Grek-Pabisowa 2002; Karaś 2002; Rieger i in. 2002, 2007; Garczyńska 2007; Krawczyk 2007; Czarnecka 2014). Sytuacji językowej polsko-ukraińskiego pogranicza w kontekście historycznym poświęcona jest monografia Józefa Kościa (1999).

Opublikowano też liczne zbiory słownictwa kresowego (Feleszko 2003; Cechosz-Felczyk 2004; Paryl 2004; Rieger i in. 2006; Rieger (red.) 2007, 2008; Budźko i in. 2009).

8. Varia

Po roku 1989 powstało wiele prac, w których opis właściwości systemowych gwar nie jest celem pierwszorzędny, tylko stanowi punkt wyjścia do analizy przemian językowych, które dokonują się na wsi. Dynamika zmian, ewolucja gwarowych systemów, wariantowość języka, interferencja i procesy integracyjne stały się przedmiotem wielu badań (Kurek 1990, 1995, 2003; Dejna 1991b; Zagórski 1991; Warchoń 1992; Kąs 1994; Labocha 1997; Kleszcz 2001; Pelcowa 2001; Rembiszewska 2002, 2006; Kucharzyk 2003; Marciniak 2008).

Zakres tematów podejmowanych przez dialektologów jest bardzo szeroki. Powstały prace dotyczące grzeczności językowej wsi (Sikora 2010), świadomości językowej (Tambor 2006/2008; Cygan 2011), funkcji perswazyjnej (Burska-Ratajczyk 2013). W polu zainteresowań dialektologów znalazły się też badania nad tekstem (Labocha 1990). Józefa Kobylińska (1990) pisała o gwarze w utworach Władysława Orkana. Analizie poddano język folkloru (Bartmiński 1990; Sierociuk 1990). Nowy podział językowy Mazowsza zaproponowała Anna Kowalska (1991). Przedmiotem analiz była też sytuacja językowa na Śląsku (Skudrzykowa i in. 2001; Tambor 2006/2008). Płeć jako czynnik różnicujący na materiale gwar spiskich omówiła Helena Grochola-Szczepanek (2012).

Popularnonaukowy charakter ma leksykon *Dialekty i gwary polskie* (Dubisz i in. 1995). Ukazał się też wybór tekstów dialektologicznych, który może być pomocą w dydaktyce uniwersyteckiej (Skudrzyk, Rudnicka-Fira 2010).

Warto odnotować dwie serie, w których publikowane są wyniki badań dialektologów: wydawane w Krakowie *Studia Dialektologiczne* (1996–2010) i poznański cykl *Gwary Dział* (2001–2012).

Na uwagę zasługują nowatorskie projekty zrealizowane w ośrodku warszawskim: *Gwary polskie. Przewodnik multimedialny* (Karaś (red.) 2008–2010) i *Dialektologia polska*.

Kompendium internetowe (Karaś (red.) 2010–2011), dokumentujące stan dyscypliny i popularyzujące ją dzięki wykorzystaniu nowoczesnych nośników informacji.

W ostatnim ćwierćwieczu w dalszym ciągu prowadzono eksploracje terenowe, których rezultatem są liczne zbiory tekstów gwarowych, dokumentujące aktualny stan gwary, o których tu szerzej nie piszemy ze względu na ograniczoną ilość miejsca. Wspomnieć jednak należy o opracowaniu pod redakcją Zenona Sobierajskiego (1991), w którym teksty opatrzone zostały ilustracją dźwiękową.

9. Perspektywy badań dialektologicznych

Pomimo długiej tradycji badań dialektologicznych wciąż pozostaje wiele obszarów zbadanych w niedostatecznym stopniu. Ukazało się wprawdzie kilkanaście monografii poświęconych gwarowemu słowotwórstwu, ale stopień opracowania zagadnień morfologicznych jest wciąż niezadowalający. Brakuje przede wszystkim opracowań z zakresu fleksji gwarowej, a także prac, które prezentowałyby najważniejsze cechy ludowej derywacji, bazując na materiale z całego polskiego obszaru dialektalnego. Całościowego opracowania nie poświęcono jak dotąd również składni gwarowej.

Niepokoji zupełny brak analiz z zakresu dialektologii historycznej. Potrzebne są też nowe syntetyczne ujęcia prezentujące aktualny stan wiedzy o gwarach i dialektach. Takie syntezы mogłyby stać się podstawą nowego podręcznika, na który oczekuje dydaktyka uniwersytecka.

Konieczne jest podjęcie nowych badań terenowych, co pozwoli odpowiedzieć na pytania, jaki jest obecny stan języka wsi, w jakim stopniu gwary są nadal wykorzystywane w komunikacji i jak to się kształtuje w poszczególnych regionach kraju.

Na większą skalę w badaniach gwarowych powinny być wykorzystane nowe technologie. Ważne jest stworzenie elektronicznego korpusu tekstów gwarowych, który byłby bazą do badań nad zagadnieniami szczegółowymi. W tym względzie dialektologia polska pozostaje w tyle za badaczami z innych krajów, ale pewne działania są podejmowane (Karaś 2012a; Karaś i in. 2012).

Bibliografia

- AGP: Atlas gwar polskich, t. 1: K. Dejna, Małopolska, t. 2: K. Dejna, S. Gala, A. Zdaniukiewicz, F. Czyżewski, Mazowsze, t. 3: K. Dejna, S. Gala, Śląsk, t. 4: K. Dejna, Wielkopolska, Kaszuby, Upowszechnianie Nauki — Oświata «UN-O», Warszawa 1998–2002.
- AJKLW: Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski, red. Z. Sobierajski, J. Burszta (t. 1–6), Z. Sobierajski (t. 7–11), Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Naukowe UAM, Wrocław–Poznań 1979–2005.
- Bartmiński J. 1990: Folklor — język — poetyka, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Brzeziński W. 1982–2009: Słownictwo krajniackie. Słownik gwary wsi Podróżna w Złotowskim, t. 1–3, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, t. 4, Energeia, Warszawa, t. 5, Jadwiga Brzezińska, Wrocław.
- Budźko I., Guszczewa O., Kazancewa H., Smułkowa E. 2009: Braślawszczyzna. Pamięć i współczesność, t. 2: Słownik dwujęzycznych mieszkańców rejonu (Słownik braślawski), red. E. Smułkowa, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

- Burska-Ratajczyk B. 2013: Realizacja funkcji perswazyjnej w tekstach gwarowych, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Cechosz I. 2001: Polska gwara Oleszkowiec na Podolu. Fleksja imienna i werbalna, Wydawnictwo Naukowe DWN, Kraków.
- Cechosz-Felczyk I. 2004: Słownictwo gwary Oleszkowiec i Hreczan (Greczan) na Podolu, Lexis, Kraków.
- Cygan S. 2011: Przejawy świadomości językowej mieszkańców wsi końca XX wieku na przykładzie Lasocina na Kielecczyźnie, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego, Kielce.
- Czarnecka K. 2014: Słowotwórstwo gwar polskich na Ukrainie. Czasownik, Libron, Kraków.
- Czesak A., Okoniowa J., Waniakowa J. 2004: Standard zapisu fonetycznego polskich tekstów gwarowych, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Czyżewski F. 1994: Fonetyka i fonologia gwar polskich i ukraińskich południowo-wschodniego Podlasia, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Dejna K. 1991a: Izoglosy gwarowe na obszarze kieleckiego sektora „Atlasu gwar polskich”, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- Dejna K. 1991b: Z zagadnień ewolucji oraz interferencji językowej, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Dubisz S., Karaś H., Kolis N. 1995: Dialekty i gwary polskie, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Dzięgiel E. 2001: Polska gwara wsi Zielonej na Podolu na tle innych gwar południowokresowych. Fleksja imienna i werbalna, Wydawnictwo Naukowe DWN, Kraków.
- Dzięgiel E. 2003: Polszczyzna na Ukrainie. Sytuacja językowa w wybranych wsiach chłopskich i szlacheckich, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa.
- Ejsmunt-Wieczorek I. 2011: Derywaty czasownikowe w gwarach południowomazowieckich na tle odpowiedników innogwarowych, *Primum Verbum*, Łódź.
- Fadecka A. 2010: Słowotwórstwo czasownika w gwarze, Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, Łódź.
- Feleszko K. 2003: Bukowina moja miłość. Język polski na Bukowinie Karpackiej do 1945 roku, t. 2: Słownik, Instytut Slawistyki PAN, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Frąckiewicz M.K. 2007: Semantyka i składnia czasowników myślenia w łomżyńskich tekstach gwarowych, Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wągów, Łomża.
- Gala S. 1994: Małopolsko-śląsko-wielkopolskie pogranicze językowe, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Gala S. 2008: Kwestionariusz do badań słowotwórstwa i słownictwa w gwarach pogranicza wielkopolsko-małopolsko-mazowiecko-śląskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Gala S., Frank-Rakowska G., Gala-Milczarek B. 2010: Indeks alfabetyczny i indeks a tergo do *Słownictwa ludowego...* Karola Dejny, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- Gala-Milczarek B. 2009: Budowa słowotwórcza rzeczowników w gwarach piotrkowskich, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Garczyńska J. 2007: Analiza fonetyczna akcentowanych samogłosek ustnych w mowie Polek z Kazachstanu, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Gardzińska J. 1996: Językowe wykładniki stopnia pewności sądów w gwarach ludowych (na podstawie tekstów z Mazowsza i Podlasia), Wyższa Szkoła Rolniczo-Pedagogiczna, Siedlce.
- Gardzińska J. 2001: Z zagadnień składni dialektalnej. Zbiór studiów, Instytut Filologii Polskiej Akademii Podlaskiej, Siedleckie Towarzystwo Naukowe, Siedlce.
- Grabka B. 2002: Nagłos wokaliczny w gwarach polskich, Wydawnictwo Naukowe DWN, Kraków.
- Grabka B. 2012: Obrzędowość roku kościelnego w gwarach polskich. Od adwentu do zapustów, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Gregk-Pabisowa I. 2002: Współczesne gwary polskie na Litwie i Białorusi. Fonetyka, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Greń Z., Krasowska H. 2008: Słownik górali polskich na Bukowinie, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.

- Grochola-Szczepanek H. 2002: Rzeczowniki złożone w gwarach polskich, Wydawnictwo Naukowe DWN, Kraków.
- Grochola-Szczepanek H. 2012: Język mieszkańców Spisza. Pleć jako czynnik różnicujący, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Gwary Dziś 2001–2012: red. J. Sierociuk, 1: Metodologia badań, 2: Regionalne słowniki i atlasy gwarowe, 3: Wewnętrzne zróżnicowanie języka wsi, 4: Konteksty dialektologii, 5: Apelatywne nazwy miejsc w dialektach polskich. Derywacja sufiksalna, 6: Aktualne problemy dialektologii słowiańskiej, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań.
- Holly K. 1993: Fonetyka w gwarze Żywiecczyzny, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Janiak B. 2004: Pogranicze językowe polsko-wschodniosłowiańskie (na podstawie fleksji ukraińskiej i polskiej gwary Niemirowa nad Bugiem), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Jaros I. 2001: Gwary opoczyńskie na tle językowego pogranicza Małopolski i Mazowsza, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Jaros I. 2009: Nazwy środków czynności w gwarach łączyczo-sieradzkich. Studium słowotwórczo-leksykalne, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Karaś H. 2002: Gwary polskie na Kowieńszczyźnie, Auśra, Warszawa–Puńsk.
- Karaś H. (red.) 2008–2010: Gwary polskie. Przewodnik multimedialny (online: www.gwary.polskie.uw.edu.pl).
- Karaś H. (red.) 2010–2011: Dialektologia polska. Kompendium internetowe (online: www.dialektologia.uw.edu.pl).
- Karaś H. 2011: Polska leksykografia gwarowa, Wydawnictwo Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Karaś H. 2012a: O projekcie bazy dźwiękowej polskich tekstów gwarowych „Nowy Kolberg”, Gwary Dziś 6: Aktualne problemy dialektologii słowiańskiej, red. J. Sierociuk, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań, s. 179–190.
- Karaś H. 2012b: Perspektywy polskiej dialektologii, *Poradnik Językowy*, z. 8, s. 15–28.
- Karaś H., Kresa M., Krawczyk-Wieczorek A. 2012: Towards a corpus of Polish dialect texts, *Prace Filologiczne LXIII*, s. 129–145.
- Kąś J. 1994: Interferencja leksykalna słownictwa gwarowego i ogólnopolskiego (na przykładzie gwar orawskich), Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Kąś J. 2003/2011: Słownik gwary orawskiej, t. 1–2, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Kleszcz K. 2001: Unifikacja językowa mieszkańców wsi okolic Brzegu na Śląsku Opolskim. Studium socjolingwistyczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Kobylińska J. 1990: Gwara w utworach Władysława Orkana, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków.
- Kobylińska J. 2001: Słownik gwary gorczańskiej (zagórzańskiej), Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków.
- Koniusz E. 2001: Polszczyzna z historycznej Litwy w *Słowniku gwar polskich* Jana Karłowicza, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce.
- Kość J. 1999: Polszczyzna południowokresowa na polsko-ukraińskim pograniczu językowym w perspektywie historycznej, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Kowalska A. 1991: Podziały językowe Mazowsza na tle podziałów pozajęzykowych, Agencja Fis, Warszawa.
- Kowalska A. 2011: Apelatywne nazwy miejsc w dialektach polskich. Derywacja sufiksalna, [w:] Gwary Dziś 5, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań.
- Kowalska A., Strzyżewska-Zaremba A. 1971–1992: Atlas gwar mazowieckich, t. 1–10, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Krawczyk A. 2007: Zapożyczenia leksykalne w sytuacji wielojęzyczności. Ukrainizmy i rusycyzmy w mowie Maćkowiec na Podolu, Wydawnictwo DiG, Warszawa.
- Krawczyk-Tyrpa A. 2001: Tabu w dialektach polskich, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.

- Krop J., Twardzik J., Pilch J., Wronicz J. 1995/2010: Słownik gwarowy Śląska Cieszyńskiego, red. J. Wronicz, wyd. 1: Towarzystwo Miłośników Wisły, Towarzystwo Miłośników Ustronia, Wisła, Ustroń, wyd. 2. poprawione i poszerzone (autorzy jak poprzednio oraz W. Majętny), Galeria «Na Gojach», Ustroń.
- Krupska-Perek A. 1994: Syntaktyczno-formalne realizacje predykcji zdaniotwórczej w gwarach (na podstawie tekstów z Polski Centralnej), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Książek-Bryłowa W. 1994: Wariantywność fleksji w historii i gwarach języka polskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Kucała M. 1994: Twoja mowa cię zdradza. Regionalizmy i dialektyzmy języka polskiego, Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Kraków; wyd. 2 rozszerzone 2002.
- Kucharzyk R. 2003: System fonetyczny i leksykalny wsi Rzepiennik Strzyżewski w ujęciu socjolingwistycznym, Lexis, Kraków.
- Kucharzyk R. 2010: Słownictwo odantropomiczne w gwarach polskich, Lexis, Kraków.
- Kurdyła T. 2011: Funkcje formantów rzeczownikowych w polszczyźnie ludowej (na przykładzie trzech wsi podkarpackich), Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Kurek H. 1990: Metodologia socjolingwistycznego badania fonetyki języka mówionego środowisk wiejskich (na przykładzie kilku wsi Beskidu Niskiego), Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Kurek H. 1995: Przemiany językowe wsi regionu krośnieńskiego. Studium socjolingwistyczne, Universitas, Kraków.
- Kurek H. 2003: Przemiany leksyki gwarowej na Podkarpaciu, Universitas, Kraków.
- Kurzowa Z. 1993: Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI–XX w., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Kraków.
- Kwaśnicka-Janowicz A. 2005: Polsko-ukraińskie związki leksykalne w zakresie obrzędowości weselnej w gwarach okolic Przemyśla, Scriptum, Kraków.
- Labocha J. 1990: Opowiadania ludowe ze Śląska Cieszyńskiego w Czechosłowacji w świetle pragmatyki tekstu, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Labocha J. 1997: Polsko-czeskie pogranicze na Śląsku Cieszyńskim. Zagadnienia językowe, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- MAJWG: Z. Zagórski, A. Sieradzki, E. Grzelakowa, Mały atlas językowy województwa gorzowskiego, t. 1–2, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 1992–1996.
- Marciniak R. 2008: Gwary łowickie dawniej i dziś na tle innych gwar polskich, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Marciniak-Firadza R. 2013: Nazwy osobowych wykonawców czynności w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego, cz. 1: Studium słowotwórczo-leksykalne, cz. 2: Słownik, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Okoniowa J. 1994: Przeciwstawienia kierunkowe w języku polskim, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Pająkowska M. 1990: Słowotwórczość rzeczowników w gwarze kociewskiej, Wydawnictwo Uczelniane WSP, Bydgoszcz.
- Pająkowska M. 1997: Słownictwo kociewskie a kultura ludowa. Wybrane zagadnienia z zakresu słownictwa gwarowego, wyrażającego sądy wartościujące o człowieku, Wydawnictwo Uczelniane WSP, Bydgoszcz.
- Paryl W. 2004: Słownik gwary przesiedleńców ze wsi Tuligłowy koło Komarna, współpraca M. Mieszczankowska, Lexis, Kraków.
- Pelcowa H. 1994: Mazowizmy leksykalne w gwarach Lubelszczyzny, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Pelcowa H. 2001: Interferencje leksykalne w gwarach Lubelszczyzny, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Pelcowa H. 2012a: Dialektologia — stan i perspektywy badań, [w:] Słowa — style — metody, red. H. Pelcowa, M. Wojtak, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 205–216.

- Pelcowa H. 2012b: Słownik gwar Lubelszczyzny, t. 1: Rolnictwo. Narzędzia rolnicze, prace polowe, zbiór i obróbka zbóż, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Przymuszała L. 2013: Słownik frazeologizmów i typowych połączeń wyrazowych w gwarach śląskich, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Radwańska-Paryska Z. 1992: Słownik gwarowy góralskich nazw roślin z Tatr i terenu Podtatrza, Tatrzański Park Narodowy, Zakopane.
- Rak M. 2005: Słownik frazeologiczny gwary Dębna w Górach Świętokrzyskich, Scriptum, Kraków.
- Rak M. 2007: Językowo-kulturowy obraz zwierząt utrwalony w animalistycznej frazeologii gwar Gór Świętokrzyskich i Podtatrza, Scriptum, Kraków.
- Reichan J. (red.) 1999: Indeks alfabetyczny wyrazów z kartoteki „Słownika gwar polskich”, t. 1: A–O, t. 2: P–Ż, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Reichan J., Woźniak K. 2004: Polskie atlasy dialektologiczne i etnograficzne, Lexis, Kraków.
- Rembiszewska D.K. 2002: Gwary nadbużańskie mazowiecko-podlaskie, Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wągów, Łomża.
- Rembiszewska D.K. 2006: Dynamika rozwoju gwary Knyszyna i okolic na Podlasiu w XX wieku, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Rembiszewska D.K. 2007: Słownik dialektu knyszynskiego Czesława Kudzinowskiego, Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wągów, Łomża.
- Rieger J. (red.) 2007: Słownictwo gwarowe przesiedleńców z Ukrainy. Słownik porównawczy kilku wsi w Tarnopolskiem, Lexis, Kraków.
- Rieger J. (red.) 2008: Słownictwo kresowe. Studia i materiały, Wydawnictwo DiG, Warszawa.
- Rieger J., Cechosz-Felczyk I., Dzięgieł E. 2002: Język polski na Ukrainie w końcu XX wieku, cz. 1: Stan i status. Cechy charakterystyczne. Polszczyzna w Lwowskiem, Tarnopolskiem i na Podolu. Teksty, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa.
- Rieger J., Cechosz-Felczyk I., Dzięgieł E. 2007: Język polski na Ukrainie w końcu XX wieku, cz. 2: Polszczyzna w Lwowskiem, Żytomierskiem i na Podolu. Teksty, Lexis, Kraków.
- Rieger J., Masojć I., Rutkowska K. 2006: Słownictwo polszczyzny gwarowej na Litwie, Wydawnictwo DiG, Warszawa.
- Rogowska-Cybulska E. 2005: Gwarowy obraz roślin w świetle aktywności nominacyjnej ich nazw (na przykładzie gwary wsi Wagi w powiecie łomżyńskim), Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Rudnicki S. 2000: Gwara polska wsi Korczunek koło Żytomierza. Fonetyka. Fleksja, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Sędziak H. 1992: Semantyka i składnia czasowników mówienia w gwarze łomżyńskiej, Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wągów, Łomża.
- Sędziak H. 1993: Czasowniki ruchu w gwarze łomżyńskiej i we współczesnej polszczyźnie literackiej. Studium porównawcze, Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wągów, Łomża.
- Sędziak H. 1995: Struktura semantyczna i składniowa czasowników z komponentem ‘mówić’ (na materiale gwary łomżyńskiej), Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wągów, Elipsa, Łomża–Warszawa.
- Sędziak H. 1998: Składnia łomżyńskich tekstów gwarowych, Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wągów, Łomża.
- SGOWM: Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur, t. 1–6, red. Z. Stamirowska (t. 1–3), H. Perzowa (t. 3–5), D. Kołodziejczykowa (t. 4–6), K. Sobolewska (t. 6), Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków 1987–1991 (t. 1–2), Instytut Języka Polskiego PAN, Warszawa–Kraków 1993–2014 (t. 3–6).
- SGP PAN: Słownik gwar polskich, red. M. Karaś (Źródła, t. 1), J. Reichan (t. 2–8), S. Urbańczyk (t. 2–5), J. Okoniowa (t. 6–8), B. Grabka (t. 7–8), Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków 1977–1991 (t. 1–3), Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 1992–2013 (t. 4–8).
- SGŚ: Słownik gwar śląskich, red. B. Wyderka, t. 1–13, Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, Opole 2000–2012.

- Sierociuk J. 1990: Pieśń ludowa i gwara, Krajowa Agencja Wydawnicza, Lublin.
- Sierociuk J. 1996: Budowa wybranych formacji rzeczownikowych — szczególnie nazwy miejsc — w gwarach między Wisłą a Wieprzem, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Sikora K. 2010: Grzeczność językowa wsi, cz. 1: System adresatywny, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Skudrzyk A., Rudnicka-Fira E. 2010: Dialektologia. Materiały pomocnicze. Konteksty socjolingwistyczne i etnolingwistyczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Skudrzykowa A., Tambor J., Urban K., Wolińska O. 2001: Gwara śląska — świadectwo kultury, narzędzie komunikacji. Sytuacja językowa w miastach Górnego Śląska, Śląsk, Katowice.
- Sobierajski Z. (red.) 1991: Dialekty polskie i folklor z różnych regionów, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań.
- Sowa F. 1990: System fonologiczny polskich gwar spiskich, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław.
- Strutyński J. (red.) 1981–1990: Bibliografia dialektologii polskiej, t. 1–3, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Studia Dialektologiczne: 1996–2010, red. B. Dunaj, J. Reichan (t. 1), J. Okoniowa, B. Dunaj (t. 2), J. Okoniowa (t. 3), H. Kurek, A. Tyrpa, J. Wronicz (t. 4), Lexis, Kraków.
- Szczepankowska I. 1998: Nomina attributiva w gwarze łomżyńskiej. Studium leksykalno-słowotwórcze, Trans Humana, Białystok.
- Światała-Cheda M. 2012: Słowotwórstwo rzeczownika w gwarze Proboszczewic koło Płocka, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Tambor J. 2006/2008: Mowa Górnoślązaków oraz ich świadomość językowa i etniczna, Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Tyrpa A. 2011: Cudzoziemcy i obce kraje w dialektach polskich, Instytut Języka Polskiego PAN, Lexis, Kraków.
- Urbańska-Mazuruk E. 2007: Składnia zdania złożonego w gwarach polskich (na przykładzie gwar wsi nad Wartą), Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej, Słupsk.
- Waniakowa J. 2012: Polskie gwarowe nazwy dziko rosnących roślin zielnych na tle słowiańskim. Zagadnienia ogólne, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Warchoń S. 1992: Specyfika gwar mieszanych i przejściowych na terenach etnicznie zróżnicowanych, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Wydział Humanistyczny, Lublin.
- Wronicz J. (red.) 2009: Mały słownik gwar polskich, Lexis, Kraków.
- Wyderka. B. 2011: Problemy metodologiczne współczesnej dialektologii, Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego LXVII, s. 71–85.
- Zagórski Z. 1991: O mowie mieszkańców kilkunastu wsi wokół Konina, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Zborowski J. 2009: Słownik gwary Zakopanego i okolic, oprac. pod kier. J. Okoniowej, Instytut Języka Polskiego PAN, Muzeum Tatrzańskie im. dra Tytusa Chałubińskiego, Zakopane–Kraków.

Summary

Polish dialectology after 1989

Keywords: dialectology, publications.

This paper presents the main achievements of Polish dialectology after the year 1989. Monographs showing various aspects of dialectological research, including those in the field of phonetics, morphology, syntax and vocabulary have been referred to. The text is supplemented by an extensive bibliography.